

Кулик О.Г., т.в .о. начальника науково-дослідної лабораторії кримінологічних досліджень, Державний науково-дослідний інститут МВС України, доктор юридичних наук, старший науковий співробітник

ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ ЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

У 2013-2014 рр. в соціально-економічній, нормативно-правовій та соціально-психологійній сферах життєдіяльності відбулися події, які обумовили виникнення ряду нових тенденцій злочинності в Україні. До основних з них належать:

1. Суттєве зростання чисельності заяв та повідомлень про злочини та інші події та облікованих злочинів (кримінальних правопорушень) у 2013 р. і наступне зменшення зазначених показників у 2014 р. У 2013 р. сталося пікове зростання кількості заяв та повідомлень про злочини та інші події в Україні. Цей

показник зріс порівняно з попереднім роком на 31,2% і склав 4673185. У 2014 р. через відсутність даних по Автономній Республіці Крим, м. Севастополь та частині територій Донецької та Луганської областей цей показник по країні в цілому зменшився до 4288336 (-8,2% до рівня попереднього року). Натомість в абсолютній більшості регіонів країни зростання чисельності заяв та повідомлень про злочини та інші події продовжилося, але значно меншими темпами, ніж у попередньому році.

Кількість облікованих в Україні злочинів становила у 2013 р. 563560 (+12,8% до показника 2012 р.), а у 2014 р. - 529139 (-6,1%). У 2013 р. зростання відбулося у 24 регіонах, а у 3 зниження. У 2014 р. кількість регіонів, де відбулося зростання, дорівнювала 15, а зниження - 10.

Значне збільшення кількості облікованих злочинів у 2013 р. відбулося внаслідок здійснення реєстрації та обліку злочинів у відповідності з новим порядком, передбаченим Кримінальним процесуальним кодексом України (КПК) та Положенням про порядок ведення Єдиного реєстру досудових розслідувань, який передбачає максимально повну реєстрацію та облік всіх діянь з ознаками злочинів. У 2014 р. зменшення чисельності облікованих злочинів мало місце через втрату контролю за частиною території країни, а також реалізацією в ОВС більш виваженого підходу до реєстрації та обліку злочинів.

2. Збереження структурних параметрів основних груп заяв та повідомлень про злочини та інші події, виділених за результатами їх розгляду, які існували в попередні роки. У відповідності з новим КПК відсів діянь, щодо яких до ОВС надійшли заяви та повідомлення, здійснювався у 2013-2014 рр. в два етапи. На першому етапі до Єдиного державного реєстру досудових розслідувань (ЄРДР) не були внесені відомості відносно 68,1% заяв та повідомлень у 2013 р. і відносно 74,8% - у 2014 р. На другому етапі в процесі здійснення кримінальних проваджень щодо діянь, інформація відносно яких була занесена до ЄРДР, тобто фактичної та юридичної перевірки даних про них, провадження було закрито за реабілітуючими підставами відносно 63,7% та 53,5% таких діянь відповідно. Таким чином, у 2013-2014 рр. із загальної кількості діянь, відносно яких до ОВС надійшли заяви та повідомлення,

було обліковано як злочини лише 12,1% та 12,3%, а відсіяно - 87,9% та 87,7% відповідно.

Таким чином у 2013-2014 рр., як і в попередні роки, дуже значна кількість діянь, щодо яких надійшли заяви та повідомлення як про злочини, не визнавалась такими за результатами фактичної та юридичної перевірки.

3. Значне зростання чисельності видів злочинів, які не становлять великої суспільної небезпеки, і більшість з яких раніше не були поширені. Пікове зростання таких видів злочинів відбулося у 2013 р. У 2014 р. їх показники здебільшого знизилися, але залишилися на значному рівні. До видів злочинів, зростання яких було найбільш суттєвим, належать: умисне легке тілесне ушкодження (2013 р.: зростання у 42,4 раза, 2014 р.: -24,3%); побой та мордування (у 40 разів та -39,2%); умисне знищення або пошкодження майна (+74,4%, +52,4%); ухилення від сплати податків, зборів, інших обов'язкових платежів (у 70 разів, -38,1%); підроблення документів, печаток, штампів та бланків, їх збут, використання підроблених документів (+39,3%, -16,9%) тощо. Слід також відмітити помітне збільшення числа посягань у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг (2013 р.: +52,3%, 2014 р.: -6,2%), яке сталося за рахунок збільшення кількості випадків службового підроблення, зловживання владою або службовим становищем, перевищення влади або службових повноважень, службової недбалості. Натомість показники злочинів, пов'язаних з хабарництвом залишилися незмінними.

Значне збільшення чисельності цих видів злочинів й обумовило істотне зростання злочинності у 2013 р. і збереження її на високому рівні у 2014 р.

4. Переважне зменшення чисельності поширених видів загальнокримінальних злочинів, а також груп посягань без потерпілого, які суттєво впливали на динаміку злочинності в країні. До таких видів злочинів належать крадіжка (2013 р.: - 10,6%, 2014 р.: -6,6%), грабіж (+2,2%, -9,5%), умисне середньої тяжкості тілесне ушкодження (-34,2%, -23,7%), умисне тяжке тілесне ушкодження (-12,3%, +3,5%), незаконне поводження зі

зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами (36,8%, +4,3%), хуліганство (-21,7%, -21,4%).

Суттєво зменшилася також чисельність злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші злочини проти здоров'я населення. Їх кількість скоротилася у 2013 р. на 33,4%, у 2014 р. - на 10,3%.

Ця тенденція, на наш погляд, є наслідком зниження рівня діяльності працівників ОВС по виявленню та розкриттю злочинів, їх деморалізації в умовах гострої суспільно-політичної кризи в країні.

5. Збільшення чисельності облікованих умисних вбивств. Згідно з новим порядком реєстрації та обліку злочинів як умисні вбивства обліковуються частина фактів природної смерті та випадки зникнення без вісті. Це призвело до збільшення кількості облікованих умисних вбивств у 2013 р. до 5861 (у 2,5 раза) і у 2014 р. - до 11466 (у 2 раза). В результаті відбувається викривлення реального стану злочинів цього виду, штучно підвищується ступінь тяжкості злочинності в Україні. Для отримання більш об'єктивної картини працівниками ДІАЗ МВС України була вирахована чисельність так званих очевидних умисних вбивств (замахів). У 2013 р. вона становила 2042 (-13,6%), у 2014 р. - 4920 (у 2,4 раза). Значне зростання кількості очевидних умисних вбивств у 2014 р. пов'язана перш за все з вчиненням значної кількості таких злочинів в зоні проведення антитерористичної операції (АТО).

Наведені дані свідчать про необхідність вдосконалення нормативних положень, що регулюють реєстрацію та облік фактів смерті людини.

6. Збільшення у 2014 р. кількості окремих видів злочинів, які зазвичай здійснюються у вигляді промислу. З 2011 р. відбувається постійне збільшення кількості випадків незаконного заволодіння транспортним засобом. У 2013 р. вона зросла на 16,4%, а у 2014 р. - на 86,1%. У 2014 р. збільшилась чисельність облікованих розбійних нападів (+36,4%) та квартирних крадіжок (+8,8%). Ці дані свідчать про те, що на фоні суттєвого погіршення соціально- економічної ситуації в країні відбувається активізація злочинної діяльності найбільш суспільно небезпечних категорій осіб.

7. Облік у 2014 р. значної кількості видів злочинів, пов'язаних із загостренням суспільно-політичної ситуації і веденням бойових дій в зоні АТО. У 2014 р. було обліковано 1974 (2013 р. - 283) випадки незаконного позбавлення волі або викрадення людини; 46 (4) випадків захоплення заручників, 1499 (4) терористичних актів; 478 (1) випадків створення терористичної групи чи терористичної організації; 457 (0) випадків створення не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань; 662 (14) випадків захоплення державних або громадських будівель чи споруд; 2260 (12) випадків посягання на життя працівника правоохоронного органу, члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовця; 62 (1) випадки захоплення представника влади або працівника правоохоронного органу як заручника; 38 (6) групових порушень громадського порядку; 148 (5) масових заворушень; 4153 (369) військові злочини.

Наведені дані свідчать про те, що на кримінальну ситуацію в Україні впливає ряд різноспрямованих об'єктивних і суб'єктивних факторів, що робить її складною і важко передбачуваною. Значною є ймовірність її погіршення у найближчі роки.